

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано державну політику інформаційної безпеки України

Ключові слова: інформаційна безпека, державна інформаційна політика, національна безпека.

В Україні до актуальніших проблем доцільно віднести розробку концептуальних основ забезпечення інформаційної безпеки, виходячи із загальносуспільних, загальнодержавних підходів та формування правового поля країни, що регулюватиме як традиційні суб'єкт-об'єктивні відносини, так і нові, породжені інформаційною революцією та глобалізаційними інформаційними процесами. Концепція інформаційної безпеки України має реалізувати вимоги Конституції України і бути визначальним, об'єднуючим актом із функцією вищого рівня щодо формування правових актів, що регулюватиме суспільні суб'єкт-об'єктні відносини у сфері інформаційної безпеки.

Питання державної політики забезпечення інформаційної безпеки потребують ґрунтовних наукових досліджень та відповідного адміністративно-правового оформлення. Безперечно, вони певною мірою були предметом науково-теоретичних досліджень таких учених, як О. Білорус, А. Лук'яненко, М. Гончаренко та ін., О. Гончаренко, Я. Жаліло, Б. Парохонський, Р. Жангожа, О. Стрекаль, А. Гончарук, О. Додонов, О. Литвиненко, В. Жигалюк, І. Марущак, О. Соснін, Л. Шиманський, Й. Мастяниця, В. Ліпкан, І. Діордіця, Б. Кормич та ін.

Без вирішення цих питань стан справ щодо забезпечення інформаційної безпеки буде залишатися на дискусійному рівні, а в законодавчій і нормативно-правовій діяльності реалізуватимуться погляди різних політичних сил та юридичних шкіл.

Проблеми правового регулювання та організаційного забезпечення інформаційної безпеки перетворюють державну інформаційну політику та державну політику інформаційної безпеки на важливий чинник збереження України як суверенної і незалежної держави та виживання соціально-економічної системи країни.

Вирішення існуючих проблем повинно було починати з перших кроків незалежності України. Однак, лише через двадцять років зроблені з цих питань перші цілеспрямовані кроки державною владою. Розглянемо їх.

Указом президента України від 10 грудня 2010 року «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році». У цьому документі передбачені доручення Кабінету Міністрів України стосовно інформаційної сфери:

а) розробити за участю Служби безпеки України та подати у двомісячний строк на розгляд Ради національної безпеки і оборони України пропозиції щодо створення єдиної загальнодержавної системи протидії кіберзлочинності;

б) розглянути питання вдосконалення державної політики в інформаційній сфері та внести в установленому порядку на розгляд Президентів України відповідні пропозиції;

в) розробити та затвердити план заходів щодо підвищення ефективності висвітлення діяльності органів виконавчої влади, зокрема щодо поширення інформації про здійснювані в Україні реформи;

г) розробити за участю Служби безпеки України та затвердити перелік об'єктів, що мають важливе значення для забезпечення національної безпеки і оборони України та потребують першочергового захисту від кібернетичних атак [1].

Безумовно заходи, визначені Рішенням РНБО України від 17 листопада і введені в дію відповідним Указом президента України, є дуже важливим стосовно сфер державної інформаційної політики та державної політики інформаційної безпеки. Проте, наведені заходи не наближають до системного і комплексного вирішення існуючих проблем.

Наступним важливим кроком у напрямі регулювання суспільних правовідносин була Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України «Про Концепцію державної інформаційної політики» від 11 січня 2011 року [2]. Розробка проекту Концепції державної інформаційної політики тривала понад два роки, як про це свідчить Пояснювальна записка. Розробником проекту цю-

го документу був Державний комітет телебачення та радіомовлення України.

Аналіз змісту проекту Концепції державної інформаційної політики, прийнятої за основу Верховною Радою України, змушує робити висновки про те, що цей документ є спробою визначити державну політику лише у сфері телебачення, радіомовлення, інформаційно-телекомунікаційних систем, в тому числі Інтернету, друкованих засобів масової інформації та книговидавництва, тобто охоплює лише частину сфери інформаційної діяльності та інформаційного забезпечення життєдіяльності особи, суспільства, держави, прогресивного і безпечного соціально-економічного розвитку. У преамбулі проекту Концепції відзначено про успіх України у розвитку інформаційної сфери та констатується про кількісні показники: радіочастот теле-радіомовлення; каналів телерадіомовлення; періодичних друкованих видань газетного і журнального типів як вітчизняних, так і закордонних; активних користувачів Інтернету. Інших показників, що мають характеризувати стан державної інформаційної політики, в документі немає.

Наведений висновок підтверджують і визначені проектом Концепції державної інформаційної політики очікувані результати:

Реалізація Концепції дасть змогу створити політико-правові, економічні, організаційні та матеріально-технічні умови для формування сучасної моделі державної інформаційної політики, а саме:

- гарантувати реалізацію конституційних прав людини на свободу вільного вираження своїх поглядів і переконань як основоположного елементу демократичного суспільства;

- забезпечити захист прав кожного на одержання, використання, зберігання інформації з будь-якого джерела, не забороненого законодавством, і на поширення її в Україні і за кордоном;

- забезпечити пріоритетний розвиток національних інформаційних ресурсів;

- сприяти побудові в Україні розвинутого інформаційного суспільства як органічного сегмента глобального інформаційного співтовариства та інфраструктури, впровадженню новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, захисту національних культурних цінностей;

- утвердити інформаційний суверенітет України [2].

Проекти Концепції державної інформаційної політики розроблялися декілька разів: двічі Державним комітетом інформаційної політики, те-

лебачення і радіомовлення; Міжвідомчою робочою групою, склад якої був затверджений Прем'єр-міністром України 21 жовтня 2001 року. Всі проекти документу із-за суттєвих вад відхилялися у зв'язку з необхідністю їх доопрацювання.

Для порівняння змістовної сутності прочитуємо деякі положення проектів цих документів.

Проект Концепції державної інформаційної політики, прийнятий за основу Верховною Радою України 11 січня 2011 року (далі Проект Концепції 2011 р.):

Пріоритетні завдання державної інформаційної політики

Державна інформаційна політика спрямована на виконання таких завдань:

- забезпечення розвитку вітчизняної інформаційної сфери з метою зміцнення цілісності країни на основі суспільних цінностей, завдань, ідей;

- неухильне забезпечення конституційного права кожного на одержання, використання, поширення та зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів, в тому числі у засобах масової інформації;

- забезпечення розвитку громадянського суспільства, його демократичних інституцій, зокрема вільного і безперешкодного функціонування засобів масової інформації, а також створення системи суспільного мовлення, сприяння розвитку соціально відповідальної журналістики;

- формування демократично орієнтованої громадської свідомості, сприяння розвитку духовності, культурних, освітньо-виховних і моральних засад, підвищення інтелектуального потенціалу Українського народу, збереження національної та культурної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України;

- забезпечення захисту на належному рівні прав власності на інформацію, авторських та суміжних прав, що не перешкоджатиме вільному вираженню поглядів і переконань, розвитку творчості, наукової діяльності тощо;

- гарантування додержання права людини на захист від інформаційної продукції, що негативно впливає на фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини;

- проведення відкритої інформаційної політики у публічному секторі, що полягає у доведенні до громадськості повної та об'єктивної інформації про внутрішню і зовнішню політику України, врегулювання на законодав-

чому рівні питання щодо права на доступ до інформації, зокрема до інформації, яка становить суспільний інтерес;

- забезпечення розвитку і функціонування української мови, зокрема у засобах масової інформації, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України;

- просування інтересів України у європейському та світовому просторі, утвердження її позитивного міжнародного іміджу;

- забезпечення інформаційного суверенітету України [2].

Проект Концепції державної інформаційної політики, розроблений Міжвідомчою комісією у 2001 році (далі Проект Концепції 2001р.), що визначає «Основні завдання державної інформаційної політики», а саме:

- створення розвинутого інформаційного середовища;

- забезпечення конституційних прав і свобод громадян в інформаційній сфері;

- вдосконалення законодавства в інформаційній сфері;

- збереження власної культурної ідентичності за умов посилення процесів глобалізації;

- якісне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- інтеграція України до світового інформаційного простору;

- сприяння міжнародному співтовариству в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України;

- сприяння забезпеченню інформаційних і культурних потреб, інтересів громадян України відповідно до світових і європейських стандартів;

- розвиток незалежних засобів масової інформації (ЗМІ) та забезпечення громадян повноцінною інформацією;

- запобігання загрози заподіяння шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави в процесі інформаційної діяльності;

- забезпечення захисту інформаційного простору від негативного внутрішнього та зовнішнього впливу;

- модернізація інформаційної інфраструктури;

- розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій;

- ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів та забезпечення широкого вільного доступу до них;

- перетворення виробництва інформаційної продукції та послуг на потужний чинник економічного зростання;

- покращення вітчизняного ринку книговидавання [3].

Ми не ставимо за мету робити повний аналіз положень наведених проектів Концепцій, їх відповідність вимогам Конституції України, чинного законодавства, правовими нормами якого врегульовані окремі напрями діяльності як у сфері державної інформаційної політики, так і політики держави у сфері інформаційної безпеки. Наш інтерес полягає в аналізі напрямів державної інформаційної політики в частині забезпечення інформаційної безпеки, тобто зв'язки і взаємозалежності цих важливих напрямів державної внутрішньої і зовнішньої політики.

Пріоритетні завдання державної інформаційної політики «проекту Концепції 2011 р» лише частково торкаються проблем інформаційної безпеки. Це забезпечення: прав і свобод у сфері інформаційної та інформаційної діяльності; захисту права власності на інформацію; утвердження інформаційного суверенітету. В пріоритетних завданнях є й такий пункт «гарантування додержання права людини на захист від інформаційної продукції, що негативно впливає на фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток». Таким чином, пріоритетні завдання, визначені проектом Концепції 2011 р. не тільки не сприяють утвердженню інформаційного суверенітету, а взагалі – формуванню виваженої державної інформаційної політики. Положення пріоритетних завдань стосовно проблем інформаційної безпеки є нерозумінням змістовної сутності державної інформаційної політики, її ролі і місця у сфері безпечного розвитку соціальної системи, життєдіяльності особи, суспільства, держави. Більше того, гарантування права людини на захист від негативних впливів недоброякісної інформації свідчить про те, що це справа самої людини. Держава лише гарантує таке право, тобто усувається від обов'язків захищати людину, суспільство. Визначені у проекті Концепції «Очікувані результати» не впливають логічно із пріоритетних завдань щодо формування сучасної моделі державної інформаційної політики, та утвердження інформаційного суверенітету. А положення, про гарантування реалізації прав людини на свободу вільного вираження своїх поглядів і переконань без посилання на обмеження встановлені Конституцією України і чинним за-

конодавством матиме негативні наслідки широкого аспекту.

Проект Концепції 2001 р. державну інформаційну політику розглядає в широкому плані, а саме: «Державна інформаційна політика є важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики держави і охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Головна мета державної інформаційної політики – інформаційне забезпечення соціально-економічного розвитку держави, переходу на новий етап розвитку України: побудови демократичного, інформаційного суспільства з наступним входженням країни в світове інформаційне суспільство. Основним засобом досягнення названої мети є мобілізація головного стратегічного ресурсу нації – творчого потенціалу народу, ефективна організація та використання наявного інтелектуального потенціалу» [3].

Позитивними аспектами проекту Концепції 2001 р. є те, що державна інформаційна політика має забезпечити соціально-економічний розвиток, тобто впливати на всі сфери життєдіяльності. Зміст завдань державної інформаційної політики в основному враховує політичні і соціально-економічні умови розвитку держави, проблеми і стан економіки, політики, духовності. А також розглядається як потужний чинник економічного зростання. Важливим є також те, що цей документ має спрямування на забезпечення інформаційного суверенітету, формування національного інформаційного простору з урахуванням необхідності забезпечення інформаційної безпеки. До речі, виважена державна інформаційна політика є важливим фактором забезпечення інформаційної безпеки. Проект Концепції 2001 р. містить і спеціальну статтю «інформаційна безпека» (ст. 3, 2), в якій визначені об'єкти інформаційної безпеки та напрями діяльності щодо її забезпечення.

Таким чином, проект Концепції 2001 року був на декілька порядків кращим за своїм змістом, ніж проект Концепції 2011 року, прийнятий за основу Верховною Радою України. У 2011 році Міжвідомча комісія з розробки проекту Концепції державної інформаційної політики під час його розгляду дійшла висновку про те, що цей документ має бути затверджено Верховною Радою, а не Президентом України, як було сплановано. Доопрацювання проекту Концепції залишилося не закінченим.

Проект Концепції державної інформаційної політики, прийнятий за основу Верховною Радою України 11 січня 2011 року, фактично є

проектом Концепції державної політики у сфері ЗМІ і має лише окремі зв'язки, причому не головні, з системою забезпечення інформаційної безпеки. Цей документ залишає «білою плямою» напрями державної політики в інших сферах інформаційної діяльності та напрями державної інформаційної політики, заходи і засоби якої забезпечуватиме інформаційну безпеку.

Аналіз проблемних аспектів системного і комплексного підходів до забезпечення інформаційної безпеки є підставами для певних висновків:

Перша. Інформаційні складові постіндустріального розвитку та сучасні глобалізаційні процеси створили принципово нові джерела загроз негативних інформаційних впливів на соціальні системи, значно розширили спектр безпекогенних чинників. Інформаційні загрози і небезпеки діють не лише у сфері одержання, зберігання, використання, поширення інформації, діяльності ЗМІ та інформаційно-телекомунікаційних системах. Негативні інформаційні впливи можуть бути застосовані як зовнішніми, так і внутрішніми джерелами проти всіх сфер життєдіяльності особи, суспільства держави. Інформаційна безпека перетворилася на визначальний чинник, в широкому його розумінні, захисту національних інтересів, забезпечення національної безпеки, захисту свого права на існування як незалежної держави, самостійного гравця на світовій арені. Історичний і сучасний цивілізаційний досвід свідчить про те, що країна не спрямована адекватними заходами і засобами діяти в інформаційному протиборстві із супротивниками, конкурентами тощо може бути приречена на розпад, поглинання провідними країнами світу, або чи усуненню від влади певних політичних сил та зміну напрямів політичної і соціально-економічного розвитку.

Все це гостро ставить питання про необхідність відмовитися від подальшої примітивізації інформаційної безпеки як складової національної безпеки лише в інформаційній сфері, тобто сфері обігу інформації. Безальтернативним варіантом має бути концептуальний підхід до визначення інформаційної безпеки як складової національної безпеки у сфері інформаційної діяльності.

Друге. До визначення поняття «інформаційна безпека» та основ державної політики доцільно підходити як до комплексу системних превентивних заходів із наданням гарантій захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави та спроможності нейтралі-

зувати чи послабити дію внутрішніх і зовнішніх потенційних і реальних загроз, які можуть бути реалізовані проти України. Система забезпечення інформаційної безпеки має включати і комплекс інших заходів, серед яких: законодавче встановлені правила поведінки, взаємозв'язки і взаємодію в площині суб'єкт-об'єктних відносин, пов'язаних із забезпеченням інформаційного суверенітету, формуванням і безпечним функціонуванням всіх елементів національного інформаційного простору, вираженої державної інформаційної політики; безвідказна робота об'єктів критично – важливих інфраструктур, управління яких заснована на базі інформаційно-телекомунікаційних засобів і технологій; надійність організаційних, організаційно-технічних, інженерно-технічних тощо заходів і засобів інформаційної безпеки; необхідний рівень професійної підготовки співробітників та ін.

Інформаційна безпека має бути важливою основою інформаційних складових усіх сфер забезпечення національної безпеки. До головних завдань системи інформаційної безпеки має бути відносно: прогнозування можливих ризиків реалізації державної внутрішньої і зовнішньої політики, міждержавних та державних програм і проєктів; виявлення внутрішніх і зовнішніх потенційних і реальних загроз; розробка і впровадження адекватних заходів і засобів протидії викликам як історичного походження, так і сучасного цивілізаційного розвитку; нейтралізації або послаблення дії небезпек, що можуть бути застосовані проти України.

О. В. Олейник

Государственная политика информационной безопасности Украины.

В статье проанализирована государственная политика информационной безопасности Украины.

O. V. Oleynik

The state informational policy of Ukraine.

The article analyzes the state policy of information security of Ukraine.

Системний і комплексний підхід до вирішення проблем інформаційної безпеки потребує вдосконалення системи організаційного забезпечення та адміністративно-правового регулювання відносин у цій найважливішій сфері забезпечення національної безпеки.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році» [електронний ресурс]: Указ Президента України від 10.12.2010, №1119/2010-30.01.2011. – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/documents/277.html.PrintVersion/>

2. Про прийняття за основу проєкту Закону України «Про концепцію державної інформаційної політики» [електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України від 11.01.2011, №2897-УІ/Додатки: Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про Концепцію державної інформаційної політики»; Проєкт Концепції державної інформаційної політики/Законодавство України, 1996-2011 – 14.01.2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

3. Проєкт Концепції державної інформаційної політики України: Розроблений Міжвідомчою робочою групою з підготовки проєкту Концепції державної інформаційної політики України / Кабінет Міністрів України, 2001. – Рег. № Зам.088254-0.DOC. – 23 жовт.